

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΟΝΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΜΠΟΝΤΑΣ
ΤΕΡΣ ΔΙΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ
ΛΟΓΓΡΑΦΟΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
Γ. ΣΦΗΚΑ 17 - ΤΗΛ. 24650 21514
503 00 ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1876-1878

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1984

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1876 - 1878

Η επανάσταση που εξερράγη κατά το καλοκαίρι του 1875 στην Ερζεγοβίνη προκάλεσε αλυσιδωτή αντίδραση που κατέληξε στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877 - 1878 και τις μετέπειτα συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου.

Σ' όλη την τριετή κρίση οι υπόδουλες ελληνικές επαρχίες, μεταξύ τους και η Μακεδονία, πέρασαν στιγμές πολύ επικίνδυνες, αλλά και γεμάτες ελπίδες για την εθνική αποκατάστασή τους.

Πραγματικά η Σιάτιστα υπήρξε πάντοτε πρωτοπόρος σε κάθε εθνική κίνηση. Στις 20 Οκτωβρίου 1876 οι κάτοικοι της τότε Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης είχαν απευθύνει έντονη διαμαρτυρία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο για κάθε επιβουλή σε βάρος της Μακεδονίας. Θα τηρήσουν την ίδια εθνική στάση με πολύ θάρρος και βέβαιους κινδύνους σ' όλο το διάστημα του Μακεδονικού αγώνα του 1900 - 1908, οπότε η περιοχή αυτή θα γίνει κύρια βάση δράσεως των μακεδονικών σωμάτων.

Στις 24 Απριλίου 1877 είχε κυρηχθεί ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος, νωπή αυταπάτης των μικρών χριστιανικών λαών της Βαλκανικής, που από αιώνες τώρα δεν έβλεπαν άλλους λυτρωτές από τους Ρώσους.

Ο αλησμόνητος Σπύρος Μελάς, που νεότερος ακόμη είχε παρακολουθήσει τα ελληνικά στρατεύματα κατά τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 - 1913 ως πολεμικός ανταποκριτής, γράφει τα εξής: «Όταν τα γεγονότα του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1877) προκάλεσαν τη γνωστή ανταρτική δράση της τότε πολύ μικρής Ελλάδος, οι βράχοι της Σιάτιστας έδωσαν άσυλο σε πολλούς ανδρείους οπλαρχηγούς, όπως ο Καπετάν Λεωνίδα, ο Νταβέλης, ο Σπανός, κι' έγιναν μάρτυρες πολλών συμπλοκών των ελληνικών σωμάτων προς τουρκικά και αλβανικά σώματα».

Από του έτους 1877 στίφη Γκέκιδων με ισχυρούς μπέηδες διατάχθηκαν να κατέβουν στα ελληνικά σύνορα, με το πρόσχημα τη φύλαξη και τη φρούρηση αυτών, αλλά κυρίως όμως για τρομοκράτηση των ελληνικών χωριών της Μακεδονίας, φοβούμενοι πιθανή εξέγερσή τους. Το Σεπτέμβριο του 1877 πέρασαν από τη Σιάτιστα 2 τέτοια σώματα από 300 περίπου άνδρες το κάθε ένα, τα οποία κακοποίησαν τους κατοίκους και ζήτησαν απ' αυτούς εκτός της διατροφής και χρηματικά ωρα (το παροιμιώδες Ντίς Παρασί, δηλ. φόρο για τη φθορά των δοντιών), αλλά δεν προέβησαν σε φόνους.

Στις 4 Οκτωβρίου έφθασε και τρίτο στίφος από 80 άνδρες με αρχηγό τον Μπαϊράμ Αγάν φορτωμένο με λάφυρα από άλλα χωριά και στάθμευσε προσωρινά στα σπίτια που βρίσκονταν κοντά στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Μόλις νύχτωσε όσοι παρέμειναν στο κατάλυμα του σπιτιού Μάκατσιου Γκίμπα πυροβόλησαν τον ανδρείο πρόκριτο της Σιάτιστας Λάζαρο Στρακαλή και λίγο αργότερα και άλλο Σιατιστινό, τον Γεώργιο Γκάρα.

Οι πρόκριτοι αμέσως έκαναν σύσκεψη και έστειλαν την ίδια νύχτα τον Νικ. Ρούζιο, άνδρα πολύ συνετό και ικανό, μαζί με άλλους Σιατιστινούς στη Λιαψίστα (Νεάπολη) όπου τότε ήταν η έδρα του Καημακάμη και παρακάλεσαν τον πανίσχυρο Αμπεντίν Μπέη, χιλίαρχο της Εθνοφρουράς, να επέμβει για τη σωτηρία της Σιάτιστας.

Ο Αμπεντίν Μπέης έστειλε αμέσως τηλεγράφημα στην Υψηλή Πύλη και έλαβε την άδεια να εξοντώσει τους επιδρομείς. Τα χαράγματα μπήκε στη Σιάτιστα μαζί με 100 Αλβανούς που διοικούνταν από τον εκατόνταρχο (Γιούσμανη) Αλιού Μπέη, ο οποίος και κατέλυσε στο σπίτι του Σιατιστινού Μάρκου Κουντουρά, που βρίσκονταν στη συνοικία Φούρκας. Αμέσως ζήτησε να ενισχυθεί ο ολιγάριθμος στρατός του και από Σιατιστινούς. Σε λίγο χρονικό διάστημα 150 νέοι Σιατιστινοί με πλήρη οπλισμό παρουσιάστηκαν και ενίσχυσαν την ολιγάριθμη δύναμη. Κατόπιν εκλήθη ο Μπαϊράμ Αγάς να εμφανισθεί μπροστά στις αρχές και διατάχθηκε να παραδώσει τα όπλα. Αυτός όμως αντί άλλης απαντήσεως πυροβόλησε κατά των αρχών χωρίς αποτέλεσμα. Αμέσως δέχτηκε αυτός και το σώμα του πυρά από τους κρυμμένους στρατιώτες Σιατιστινούς, οι οποίοι πράγματι δημιούργησαν την καταστροφή, γιατί αποδείχτηκε ότι οι Αλβανοί μεταχειρίστηκαν άσφαιρα φυσίγγια. Κατά τη συμπλοκή αυτή πέντε γκέκιδες έπεσαν καταγής και οι υπόλοιποι, μεταξύ των οποίων και ο βαριά τραυματισμένος αρχηγός τους, τράπηκαν σε φυγή, άλλοι στην πλαγιά του Αγίου Γεωργίου και άλλοι επέστρεψαν και κλείστηκαν στα καταλύματά τους.

Οι πρώτοι που καταδιώκονταν συνελήφθησαν μετά συμπλοκή ολίγων ωρών, ενώ όσοι απόμειναν την άλλη ημέρα παραδόθηκαν και δεμένοι εστάλησαν στο Μοναστήρι.

Η Σιάτιστα θαυμάστηκε για μια ακόμα φορά για το θάρρος, την ανδρεία και το αγωνιστικό πνεύμα των κατοίκων της. Στη σωτηρία της Σιάτιστας πάρα πολύ βοήθησε και ο Σιατιστινός Απόστολος Δ. Σαχίνης, έμπορος, ο οποίος κρατούσε γεμάτο με φυσίγγια που τα μοίραζε στους ένοπλους άνδρες και συγχρόνως τους ενθάρρυνε κατάλληλα.

Επίσης άξια εύφημης μνείας είναι και η δράση των προκρίτων Αν. Σπύρου, Ιωάννου Περικλή, Ιωάννου Λιούταρη κ.α.

Κατά τη συμπλοκή διακρίθηκαν για την τόλμη και την ανδρεία τους οι Γ. Πήτλιαγκας, που τον συγχάρηκε γ' αυτό ο Αμπεντίν Μπέης και του δώρισε ένα γκέκι-κό όπλο, ο Γιάννης Κοτσώνας, ο Νιούλης, ο Ζ. Βέρρος, οι Σαμαραίοι, οι Τσαουσαίοι, οι Τυρναίοι κ.λ.π.

Τη γενναιότητα των Σιατιστινών κατά την επιδρομή αυτή αποθανάτισε με μεγάλη επιτυχία η λαϊκή μούσα με τους εξής στίχους:

Εδώ δεν είναι Γκεκαριά,
Μπαϊράμ Γκέκα μου.
Εδώ δεν είναι Ντύμπρα,
δεν είναι το Τσιρούσινο
να κάνεις ό,τι θέλεις.
Εδώ το λέγουν Σιάτιστα
είναι κεφαλοχώρι

κι' έχουν ντουφέκια Σεσιπά(1)
κι' όλ' ασημένιες πάλες(2).
Και θα σε πιάσουν ζωντανό
πώς πιάνουν τα κριάρια.

Μετά την επιδρομή αυτή το επαναστατικό κίνημα άρχισε να παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις και από του 1877 τέθηκε υπό την ηγεσία και την έμπνευση ενός εξόχου και ενθουσιώδη ιεράρχη, του τότε Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Αγαθαγγέλου Στεφανάκη, και του Σιατιστινού Κων/νου Δημητριάδη, αποστράτου αξιωματικού του ελληνικού στρατού, τραυματία μάλιστα κατά τα Οθωνικά και ο οποίος αργότερα έλαβε μέρος στην επανάσταση του Μπούρινου (βλέπε Ιωάννου Νοτάρη, Ανέκδοτα έγγραφα για την επανάσταση του 1878 στη Μακεδονία, έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσ/νίκη, 1966). Επίσης σε έκθεση του προξενείου Βιτωλίων προς το Υπουργείο των Εξωτερικών αναφέρεται πώς ο Δημητριάδης «εξήγειρε τους κατοίκους του Καταφυγίου (Βλέπε στο ιστορικό αρχείο Υπουργείου εξωτερικών χωρίς αριθμ. ένδειξη. Φάκελο εκθέσεως του Προξενείου Ελλάδος εν Βιτωλίοις 1878).

Ο Κων/νος Δημητριάδης, αφού παρέλαβε από το Καταφύγιο 400 όπλα, στρατολόγησε οπαδούς από την περιοχή Βελβεντού και Σερβίων, που τους μετέφερε στο χωριό Μεταξά, όπου ήταν το κέντρο του. Τη μύηση των πολιτών είχε αυτοπροσώπως αναλάβει ο Μητροπολίτης Αγαθάγγελος.

Το συγκινητικότερο όμως της όλης δράσεως αυτής ήταν ότι είχε ετοιμαστεί και η ελληνική σημαία, που φυλάσσονταν στην Ιερά Μητρόπολη Σιατίστης και την οποία είχαν χρυσοκεντήσει σιατιστινά γυναικεία καλλιτεχνικά χέρια.

Μπορεί να θεωρηθεί βέβαιο ότι, όταν έγινε η απόβαση του εθελοντικού σώματος του Κοσμά Δουμπιώτη στο Λιτόχωρο, η περιοχή της Σιάτιστας είχαν ετοιμασθεί για τον αγώνα, το κίνημα δε αυτό ενισχύονταν από το δραστήριο και διορατικό πρόξενο της Ελλάδος στη Θεσ/νίκη Κων/νο Βατικιώτη, ο οποίος βρίσκονταν σε διαρκή επαφή με το Μητροπολίτη Αγαθάγγελο. Γνωρίζουμε ότι ο Σιατιστιανός Κωτούλας Τωμόπουλος χρησίμευεν ως μόνιμος σύνδεσμος μεταξύ Σιατίστης και του Προξενείου Θεσ/νίκης και ότι ο Σιατιστινός Απόστολος Δ. Σαχίνης ήταν διαρκής σύνδεσμος των επαναστατικών κέντρων της Δυτικής Μακεδονίας, κινούμενος από Κοζάνης μέχρι Καστοριάς με το πρόσημα εμπορικών δοσοληψιών.

Στο μεταξύ σώματα αποτελούμενα από Σιατιστινούς και Κοντιιώτες (Γαλατινιώτες) είχαν αρχίσει να οργανώνονται και να δρούν εναντίον των Τούρκων. Τότε εμφανίζεται και η διάσημη Σιατιστινή Καπετάνισσα Περιστερά, η οποία αντικατέστησε στην αρχηγία τον φονευθέντα αδελφόν της για ένα εξάμηνο, αγωνίζεται σαν αμαζόνα, τρομοκρατεί τους Τούρκους της περιοχής και γράφει σελίδα ηρωϊσμού και γενναιότητας. Με τη γενναιότητα της ηρωϊκής σιατιστινής ψυχής της κατεκάλυψε της γυναικειάς φύσεως την ασθένεια. Απέδειξε ότι στη Σιάτιστα και το ασθενές ακόμα φύλο στις κρίσιμες στιγμές αποδεικνύεται και των ανδρών ανδρειότερο.

Μεταξύ των άλλων Σιατιστινών που έλαβαν μέρος στο κίνημα αυτό είναι και οι

1) Το Σεσιπά ήταν το τελειότερο ντουφέκι της εποχής εκείνης

2) Η πάλα ήταν σπάθη καμπύλου σχήματος

Σιατιστινοί Χ. Ζωγράφου, Αν. Βήκας, Αδελφοί Κ. Δούκα Θωμάς και Σιούλης, Αδελφοί Σαμαρά, Νιάνιος Κωτούλας, Ιωάννης Ζ. Βέρρου, Αδ. Δίκου, Νικ. Τζιάλας, Γεώργιος Μπητόπουλος, Κώτσιος Καπνουκάγιας κ.α.

Η αγανάκτηση αλλά και η απελπισία των κατοίκων της περιοχής κορυφώθηκε όταν στις 17 Φεβρουαρίου του 1878 έφτασε στη Σιάτιστα με επίσημη αποστολή ο Άγγλος συν/ρχης Α. SYNGE, αρχηγός της Τουρκικής Χωρ/κής Θεσ/νίκης, ο οποίος έμεινε δυο βράδια στην πόλη και φιλοξενήθηκε από τους προκρίτους. Μετά το δείπνο, όταν ο Άγγλος ρωτήθηκε για την κατάσταση, απάντησε ως εξής, δείχνοντας το χάρτη που κρατούσε στα χέρια του: «Τα μέρη αυτά παρεχωρήθηκαν υπό της κυβερνήσεως εις την Ρωσίαν και θα συμπεριληφθούν εις την ηγεμονίαν της Βουλγαρίας. Άπαντες οι εκεί παρευρεθέντες είπον ενώπιον του ξένου ότι όχι μόνο αυτοί είναι Έλληνες, αλλά και αυτοί οι Τούρκοι ουδέποτε θα στέρξωσι την ένωσιν των μετά των Βουλγάρων, εξήτησαν δε παρά του ιδίου να τους οδηγήση τι πρέπει να κάνουν φιλικώς δε τοις είπε να πέμψουν παρακλητικήν αναφοράν εις τον Έλληνα αντιπρόσωπο του συγκροτηθησομένου συνεδρίου (Βερολίνου) ή ας κάμουν ό,τι άλλο γνωρίζουν, αλλά το ερηγορότερον. Την άλλην ημέραν εγκατέλειψε την Σιάτισταν και ανεχώρησε εις Λιαψίσταν, εκατοίκησε δε άμα έφτασε εκεί εις την οικίαν του Βέη και συνωμίλησαν μετ' αυτού, έμαθαν δε τον σκοπόν του και ωμολόγησαν και αυτοί ενώπιόν του ότι ουδέποτε δέχονται να γίνωσι Βούλγαροι, προτιμώμεν, είπον, τους Έλληνες παρά τους Βουλγάρους. Αφού ομίλησε ταύτα, επέστρεψε και πάλιν εις Σιάτισταν λίαν όμως ευχαριστημένος από τους Χριστιανούς... Για τις κινήσεις του Η. SYNGE ομιλεί έγγραφο του Προξενείου του Μοναστηρίου της 26ης Φεβρουαρίου 1878., το οποίο είναι δημοσιευμένο στο βιβλίο του Ευαγγέλου Κωφού «Η επανάστασις της Μακεδονίας κατά το 1878».

«... Ο Άγγλος ταγματάρχης Η. SYNGE, όστις από τινων ημερών περιηγείται την νοτίαν Μακεδονίαν, εκ της κωμοπόλεως Κλεισούρας δια της Επαρχίας Καϊλ-λαρίου μετέβη εις Σιάτισταν. Και περί αυτής της ελληνικωτέρας πασών των εν τη Μακεδονία πόλεων εξέφρασε τον φόβον, ότι κινδυνεύει να συμπεριληφθή εντός των ορίων της Βουλγαρίας. Σιατιστεύς τις όμως εκ των εγκρίτων, μετ' αγανακτήσεως και θάρρους, παρετήρησεν αυτώ ότι τότε μόνον θα γίνη τούτο, όταν οι Βούλγαροι πατήσωσι επί των ελληνικών πτωμάτων».

Οι λόγοι αυτοί του Σιατιστινού προκρίτου μαρτυρούν την απόφαση των Σιατιστινών να πολεμήσουν μέχρι τα τελευταία για τη σωτηρία της πατρίδας τους.

Στο μεταξύ ο Μητροπολίτης Αγαθάγγελος και οι πρόκριτοι δυο ημέρες νωρίτερα, δηλ. στις 15 Φεβρουαρίου 1878, είχαν στείλει στους πρεσβευτές των μεγάλων δυνάμεων την εξής έντονη ιστορική διαμαρτυρία που ήταν γραμμένη στην ελληνική και γαλλική γλώσσα. Τη διαμαρτυρία αυτή υπογράφουν οι Μουχτάρηδες και Δημογέροντες της Σέλιτσας (σημερινής Εράτυρας), Τσιρούσινο (του Μικρόκαστρου), του Βογατσικού και Λόσνιτσας (Γέρμα): «... Φήμαι λυπηρόταται αφορώσαι την τύχην της προσφιλοῦς ημών πατρίδος Μακεδονίας κυκλοφορούσιν από τινος ενταῦθα και λαμβάνουσι οσημέραι υπόστασιν. Κατά τας φήμας ταύτας η περιφλημένη ημών πατρίς Μακεδονία περιλαμβάνεται κατά το όλον ή μέρος, εν αγνοία ημών και παρά τας πανδήμους και ρητάς διαμαρτυρίας ημών εις την σχηματισθησομένην συ-

νεπεία του Ρωσοτουρκικού πολέμου ηγεμονίαν της Βουλγαρίας. Η λύπη ημών κατέστη αφόρητος και απελπιστική. Τοιαύτη τις οροθέσεις της Βουλγαρίας, ουδόλως δικαιολογημένη απέναντι των Βουλγάρων, μη κατακτησάντων δικαιώματι πολέμου την χώραν ημών, δεν δύναται πιστεύομεν να επιτραπή, ουδέ να γίνη εφ' όσον ζώμεν και υπάρχομεν παρά την θέλησιν ημών προς μεγίστην περιφρόνησιν πάσης τυχής, παντός δικαίου και των στοιχειωδεστέρων αρχών του διεθνούς νομίμου και επ' ουδενί επιτρέπεται η διάθεσις λογικών όντων άνευ της θελήσεως αυτών και χωρίς υπ' όψιν να ληφθή η θρησκεία και τα ήθη αυτών, η γλώσσα και τα αισθήματα αυτών, αι προσδοκίαι και αι παραδόσεις και η ιστορία αρχαία τε και νεωτέρα της πατρίδος αυτών....

Εν Σιατίστη τη 15 Φεβρουαρίου 1878

«Οι Μουχτάρηδες και Δημογέροντες του Τμήματος».

Το κίνημα της Σιάτιστας είχε φυσικά την ίδια τύχη με όλα τα άλλα. Αν δεν πρόφτασε να εκδηλωθεί σ' όλη του την ένταση και περιορίστηκε μόνο στην προκαταρκτική δράση, αυτό οφείλεται α) στο ότι η επίσημη Ελλάδα για λόγους πολιτικούς δεν το υποστήριξε, β) στο ότι η αγγλική πολιτική ήταν αντίθετη, αλλά και το καταπολέμησε και γ) διότι το ανάλογο κίνημα της Κοζάνης είχε καταπιγεί στη γένεσή του. Από καθαρά μακεδονική σκοπιά ο αγώνας του 1878 παρέχει χρήσιμες ενδείξεις για το φρόνημα των κατοίκων της Μακεδονίας, αλλά ιδιαίτερα της Σιάτιστας.

Το 1878 καθιερώνεται σαν ορόσημο στην ιστορία του Μακεδονικού Ελληνισμού. Κατά το έτος αυτό διεξάγεται η τελευταία μάχη των Μακεδόνων αποκλειστικά κατά του Τούρκου κατακτητή.

Υπήρξε ευτύχημα για τον Ελληνισμό ότι οι αγώνες του 1878 άφησαν, όπως γράφει ο Λογοθέτης προς Δεληγιάννη, 10 Νοεμβρίου 1878, «ικανά σπέρματα επαναστατικού και αρματολικού βίου εντός της δυτικής και βορειοδυτικής Μακεδονίας» σε τρόπο ώστε να καταστεί δυνατή η άμυνα του Ελληνισμού της Μακεδονίας έως ότου αρχίσουν να φθάνουν από τη Ν. Ελλάδα τα εθελοντικά σώματα, τα οποία από κοινού με τις εντόπιες δυνάμεις δημιούργησαν το έπος του Μακεδονικού αγώνα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΜΠΟΝΤΑΣ

Δ/ντής

Δημοσίας Βιβλιοθήκης Σιατίστης